

"natural", eternal and unchanging, arising from the nature of things, society and morality. The system of Ukrainian law includes norms relating to the freedom of beliefs, religion and convictions both of man and associations of persons.

Ukraine has returned the possibility of independent formation of law due to the transformation of the state system and the restoration of independence. Legal institutions of a totalitarian nature are replaced by democratic equivalents. Existing legal norms are verified on the basis of international legal standards and principles.

The positive sources of Ukrainian religious legislation are defined. With regard to the court decisions as sources of the religious legislation, it should be noted that they do not have such a determinant significance for the Ukrainian legal system, as well as for the European countries as a whole as for the Anglo-Saxon tradition.

An important source of the religious legislation is represented by a comment of the Arbitrage Supreme Court regarding a few questions arisen from the application of the Law on Freedom of Conscience of February 29, 1996 with amendments and additions.

The differences between the current legislation in the field of regulating the right to freedom of beliefs and religion in Ukraine from the recent Soviet acts to modern social relations are determined.

Keywords: law, religion, mythology, beliefs, freedom, jurisprudence, conscience.

УДК 342.729

Самбор М.А. ©

кандидат юридичних наук
(Головне управління Національної поліції
в Чернігівській області)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-40-46

АКСІОЛОГІЯ ПРАВА НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Досліджено аксіологічне розуміння права на свободу мирних зібрань крізь призму розуміння права в його історичному контексті. Розуміння аксіології права на свободу мирних зібрань нерозривно пов'язано із сформованою доктриною цінності. Висловлено точку зору про те, що ціннісні характеристики права на свободу мирних зібрань володіють аксіологічними ознаками права у цілому, однак право на свободу мирних зібрань істотно впливає на аксіологічну систему права. Як наслідок, обстоюється позиція про взаємовпливи права, як цілісної системи, і права на свободу мирних зібрань.

Ключові слова: аксіологія, право, право на свободу мирних зібрань.

Постановка проблеми. Україна переживає часи трансформації, що пов'язано не лише із реформами економіки, соціальної сфери та державного управління, перетворенням та визначенням векторів внутрішньої та зовнішньої політики, чітким розумінням прагнень громадянського суспільства до утвердження загальносвітових та європейських ідеалів соціального буття, а й переосмисленням подекуди століттями сформованих цінностей. Прикладом цього є прагнення українського народу до отримання власної Автокефальної Православної Церкви, незалежної у кордонах української держави, й отримання у зв'язку із цим Томосу від Вселенського Патріарха Варфоломія. Українці лише за останні декілька років утверджують власні соціально-політичні цінності, які стали результатом глибоких перетворень у суспільстві.

Не є винятком із таких соціальних процесів і право, норми якого та змістовне навантаження знає критичного переосмислення. В.С. Нерсесянц писав про те, що більш високий рівень розвитку права (свободи, рівності та справедливості) – це подолання колишніх концепцій діалектики всесвітньої історії та вираження нової (індивідуально-правової, лібертарної, лібертарно-правової) концепції діалектики, діалектичного «знят-

тя» нового негативного утвердження нового позитивного [9, с. 808]. Поміж іншим, той чи інший образ майбутнього, те чи інше уявлення про майбутнє відповідного об'єкта, явища відіграє істотну роль у процесі пізнання та перетворення практики, в розумінні та оцінці минулого та сучасності [9, с. 809].

Право – це не виключно об'єктивне явище, а й специфічна експлікація суб'єктивного світу людини. Правопізнавальний процес, як і саме право, значною мірою детермінується людиною, специфікою сприйняття нею правових ідей та особливостями конкретних механізмів їх реалізації. Якщо право не враховуватиме цього моменту, воно неодмінно почне втрачати власну специфіку. Іншими словами, основа права – це не об'єкт, тобто юридичні норми, створені законодавцем, чи зовнішній авторитет держави, а передусім суб'єкт – людина. Право не може ігнорувати визначальний характер антропологічної компоненти і абсолютизувати об'єктивні складові. У ньому мають поєднуватися індивідуальність, неповторність й унікальність із загальністю, інтерсуб'єктивністю, всеохопністю; «вписування» індивідуальної неповторності в загальне універсальне соціальне буття [8, с. 19]. Лише за допомогою ціннісного усвідомлення відбувається осмислення, засвоєння індивідом соціально-правової дійсності [8, с. 21]. Отже, право є поєднанням об'єктивних чинників і суб'єктивних факторів, поєднання яких відтворює стан історичного розвитку суспільства, рівень його демократичності та визначення пріоритетів розвитку як інститутів суспільства, так і держави. Одночасно зауважимо, що об'єктивація можлива на підставі від'єднання моральних цінностей від носія цих цінностей. По суті, такий процес є сприйняттям членами соціуму ідей окремих громадян, їх змісту та ототожнення власних поглядів на ціннісні орієнтації крізь узагальнення інших суб'єктів суспільства. Вочевидь, що сучасний стан розвитку українського суспільства вирізняється переосмисленням корінних інтересів, формуванням нового бачення не лише уявлення про шляхи і вектори подальшого існування і розвитку державності, а й поступального прогресивного руху на шляху утвердження громадянського суспільства.

Розуміння зазначених процесів можливе за умови доступності його ціннісних орієнтирів, їх відповідності інтересам членів суспільства, а також інтересам розвитку громадянського суспільства, його інститутів та держави з її апаратом. Н.В. Глинська стверджує, що виявлення аксіологічних цінностей сучасного суспільства, які й визначатимуть зміст та наповненість стандартів відповідних правових актів, спрямоване насамперед на ефективну реалізацію прав та свобод людини. Невипадково будь-які правові стандарти не є певною «константою». Вони змінюються з плином часу, виникненням нових потреб суспільства та його пріоритетів у врегулюванні тих чи інших правових відносин [11, с. 121].

Громадсько-політична презентація ціннісних орієнтирів та шляхів розвитку, насамперед, пов'язується зі здійсненням членами суспільства їх права на свободу мирних зібрань. Безперечно, що інституалізація даного права не гарантує його здійснення, а усвідомлення значимості права на свободу мирних зібрань у громадянському суспільстві та правовій державні навряд можна переоцінити.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти права на свободу мирних зібрань розглядали у своїх працях М.В. Вітрук, В.В. Лазарєв, О.О. Лукашева, В.Є. Чиркін, Т.М. Храмова та інші дослідники. Однак сучасність історичного розвитку вносить істотні зміни до інтерпретації даного права, його здійснення, а також формування цілісної доктрини його розуміння.

Виходячи зі сказаного та сучасного розвитку правової системи України, **метою** даного дослідження обрано з'ясування аксіології права на свободу мирних зібрань у сучасному українському суспільстві XXI століття.

Виклад основного матеріалу. У ст. 39 Конституції України проголошено, що громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Втім, не положення Конституції визначає обсяг особистих прав людини, а навпаки. Тому сказати про влучність та визначальну цінність формулювання такого положення Конституції складно [10, с. 81]. Тому до певної міри погоджуємося із таким висловлюванням, адже конституційна норма є лише інституціоналізацією сформованого у суспільстві розуміння права на свободу мирних зібрань. Разом із тим формалізація права на свободу мирного зібрання у нормативно-правовому акті найвищої юридичної сили підкреслює значимість даного права для членів суспільства та держави.

Розуміння аксіології права на свободу мирних зібрань нерозривно пов'язано із

сформованою доктриною цінності права у цілому, оскільки окремо взяте право на свободу мирних зібрань є елементом у складній системі права, зазначаючи впливу останнього на зміст права на свободу мирних зібрань, одночасно здійснюючи зворотний зв'язок, який полягає у тому, що право на свободу мирних зібрань має власну цінність, котра істотно впливає на загальне розуміння аксіології права.

Аксіологічні характеристики права вказують на можливість (здатність) забезпечити загальний стійкий порядок у суспільних відносинах [12, с. 160], можливість або здатність досягти визначеності, точності у самому змісті суспільних відносин. Тут головна роль належить іншій властивості права – його формальній визначеності. Хоча саме з цією властивістю права значною мірою пов'язана його формалізованість, закріплення юридичних норм у письмових джерелах (а звідси виникає одна з вирішальних особливостей права – його інституційність, його свого роду «речова» об'єктивованість, існування його у вигляді писаного феномена), все ж слід приділяти підвищену увагу саме цій визначеності. Адже якраз вона розкриває те, що правове регулювання має чіткі межі, показує – і це особливо важливо – передпризначеність, зумовленість предмета, характеру можливої або необхідної поведінки [12, с. 161]. Можливість досягти гарантованого результату. Дана особливість права виражається в позитивних юридичних обов'язках і у високому ступені їх забезпеченості, що спирається на державний примус [12, с. 161]. Але особливо істотно, мабуть, те, що в обстановці дійсної демократії право може стати інструментом і в руках громадян, окремої людини (в основному через інститути правосуддя, інші форми забезпечення прав людини). Саме тоді право досягає найбільш високого за сучасними стандартами ступеня розвитку – стає правом розвиненого громадянського суспільства [12, с. 163]. Отже, загальнообов'язковість норм права, їх формальна визначеність, гарантованість правового результату для кожного є тими аксіологічними характеристиками права, які позначаються на праві на свободу мирних зібрань, зокрема, сама формалізація права на свободу мирних зібрань у нормативно-правових актах та його інституціоналізація у Основному Законі держави засвідчила усвідомлення та визнання даного права за всіма громадянами України.

Разом із цим власну цінність права можна визначити як вираження і уособлення правом соціальної свободи [12, с. 164]. Право на свободу мирних зібрань і являє собою перш за все певну індивідуальну і суспільну (соціальну) свободу не лише окремо взятого громадянина, а й суспільних груп, суспільства у цілому від будь-яких утисків та зазіхань з боку держави. Держава, у свою чергу, має створити дієвий механізм, що має гарантувати кожному суб'єктові свободу здійснення ним цього права.

Право ґрунтується на визнанні свободи беззаперечною соціальною цінністю, послідовно втілює її у своїх принципах та інститутах, закріплює та захищає легітимовану міру свободи. Усе це дає підстави розглядати право як головну інституцію, що забезпечує індивідуальну свободу, а свободу – як одну з основних ідей, що надихають право. Безпосереднім виявом свободи в усіх її багатоманітних життєвих виявах є права людини. Вони надають особі конкретного, реального статусу вільної людини, захищають її від можливих порушень. Принцип свободи зумовлює такі вимоги, що мають бути втілені у праві: принцип «людині (громадянину) дозволено все, що не забороняється законом»; принцип поваги і непорушності прав людини; принцип автономії; принцип багатоманітності; принцип толерантності; принцип субсидіарності та ін. [1, с. 72]. Звідси доходимо висновку про те, що право, як цілісна система, і окрема свобода – свобода мирних зібрань, є взаємопроникними явищами, хоча і різного порядку. Однак від ефективності дії права безпосередньо залежить можливість безперешкодного здійснення свободи мирних зібрань, а від останнього – зміст права, як поєднання таких загальносоціальних цінностей і властивостей, як свобода, рівність і справедливість.

Для того щоб комунікація дійсно виникла, така норма повинна мати певні якісні властивості, зокрема, сприйматись суб'єктами як правова, тобто така, що перш за все містить цінні, реальні (які можна виконати), а не декларативні права та обов'язки [1, с. 121]. Ст. 39 Конституції України, з одного боку, містить норму-декларацію та норму-принцип, що визнає за громадянином права на свободу мирних зібрань. По суті, такі норми були за часів радянського панування на теренах України, однак реальне здійснення громадянами вказаного права на свободу мирних зібрань було ілюзорним. Сучасний вимір суспільства, існуючих у ньому відносин, а також стан права, як регулятора суспільних відносин, орієнтовані на утвердження прав і свобод людини, створення ефективних умов здійснення цих

прав, аби права і свободи набували фундаментального значення у суспільному житті. Важливим у контексті сказаного є не лише наявність відповідної норми, яка формалізувала право на свободу мирних зібрань, а й можливість його реалізації суб'єктом у конкретних суспільних відносинах. У контексті сказаного ключовим є розуміння людиною можливості та механізму (алгоритму) здійснення даного права, що безпосередньо залежить від суб'єктивної сторони носія права на свободу мирних зібрань.

Духовний світ людини має складну морфологічну структуру. Перший шар складають змістовно значимі константи (ідеї, цінності, образи), представлені у світі людини як своєрідні норми і належного. Другий шар – це обробка нових ідей, цінностей, образів ідеями, цінностями і образами, існуючими у свідомості не постулятивно, а сутнісно. Третій шар корелює оброблений змістовний матеріал і моральний досвід [2, с. 74]. Право на свободу мирних зібрань має посісти свою нішу у ціннісних вподобаннях як окремої людини, так і у соціальній (груповій) свідомості, утворивши логіко-послідовні зв'язки між наявними ціннісними орієнтирами людини, так і забезпечивши самоцінність та гарантувавши можливості для подальшого духовного та ціннісного зростання суб'єкта. Ключовим, на наш погляд, є свідоме розуміння змісту права на свободу мирних зібрань, порядку та умов здійснення даного права в умовах повноцінного здійснення власного права, незловживання ним та дотримання права на свободу мирних зібрань інших осіб, у тому числі недопущення перешкоджання здійсненню права на мирні зібрання іншими людьми.

Зміст не передбачає однозначного прочитання (сприйняття. – *М.С.*), а навпаки, створює інтерпретаційно-вільний, але залежний від ціннісного світу людини континуум, котрий ще залежить від рівня організації активності суб'єкта [2, с. 75]. Аксиологічна складова права на свободу мирних зібрань, разом з іншим, полягає у формуванні неідентичного (як це було за комуністичного періоду), а подібного сприйняття права на свободу мирних зібрань та його здійснення, що стане підставою для уніфікації розуміння змісту права на свободу мирних зібрань, а також вироблення загальноприйнятих механізмів (алгоритмів) його здійснення. Подекуди право на свободу мирних зібрань формує напрямки розвитку правової системи країни. Прикладом цього є Революція Гідності, яка, по суті, є результатом здійснення права на свободу мирних зібрань не лише певної групи активістів, а й десятків, сотень тисяч активних суб'єктів здійснення даного права, мільйонів українців, які підтримали право на свободу мирних зібрань частини суспільства. Право на свободу мирних зібрань вплинуло на розуміння правової системи, навіть інтерпретації норм права суб'єктами застосування. Перш за все це стосується норм позитивного права – законів, норм, яким влада намагалася підпорядкувати не лише поведінку людей, а й усі сфери життя суспільства [13, с. 466].

У аксіологічному аспекті легізм – унаслідок отождолення права і закону (позитивного права) і заперечення об'єктивних, незалежних від законодавця і закону, властивостей і характеристик права – відкидає, по суті, власне правові цінності і визнає лише цінність закону (позитивного права). Причому «цінність» закону (позитивного права), що визнається позитивістами, насправді позбавлена власне правового ціннісного сенсу. Позитивістська «цінність» закону (позитивного права) – це його офіційна загальнообов'язковість, владна імперативність, а не його загальнозначущість за якою-небудь об'єктивною (не владно-наказовою) правовою основою [3, с. 39]. Думається, що з огляду на легістичну теорію права, право на свободу мирних зібрань має полягати у формуванні у суспільстві визнання права на свободу мирних зібрань як загальнозначущої цінності для держави, суспільства, окремої людини, здійснення якого відбувається за встановленими правилами та у визначених умовах. Разом із цим вважаємо, що позитивне право не розкриває істинно ціннісного значення права на свободу мирних зібрань, оскільки обмежуються розумінням суто формально юридичної інтерпретації правових понять та визначень. Як наслідок, для цілісної концепції розуміння аксіологічних питань права на свободу мирних зібрань необхідно поєднати сформоване у суспільній природі особистості розуміння права на свободу мирних зібрань.

В аксіологічній площині природне право (і традиційне, і «відроджене») трактується його прибічниками як втілення об'єктивних властивостей і цінностей «сьогодення» права, як належний зразок, мета і критерій для оцінки позитивного права і відповідної влади (законодавця, держави в цілому), що встановлює право, для визначення їх природно-правової значущості, цінності. При цьому природне право розуміється як вже за своєю природою моральне (релігійне, моральне і так далі) явище і початково наділяється

відповідною абсолютною цінністю. До поняття природного права, таким чином, разом з тими або іншими об'єктивними властивостями права (принципом рівності людей, їх свободи і так далі, які, правда, трактуються не формально-юридично, а фактично-змістовно) включаються і різні моральні (релігійні) характеристики. В результаті такого змішання права і моралі (релігії і так далі) природне право постає як симбіоз різних соціальних норм, як деякий ціннісно-змістовний, морально-правовий (чи релігійно-правовий) комплекс, з позицій якого виноситься те або інше (як правило, негативне) ціннісне судження про позитивне право і позитивного законодавця (державну владу) [3, с. 48–49]. Вважаємо, що з огляду на природне право, право на свободу мирних зібрань постає як гарантована соціальною природою існування людини здатність відстоювати свої погляди, інтереси, цінності, можливість доносити власні погляди до громади, розвивати їх співставляючи з поглядами інших. По суті, це певна комунікація, функція, яку виконує право на свободу мирних зібрань, на що вказує Р.С. Мельник [14].

Сукупність характеристик природного права в узагальненому вигляді трактується як вираження загальної та абсолютної (в аксіологічному плані) справедливості природного права, якій повинне відповідати позитивне право [3, с. 49]. Отже, право на свободу мирних зібрань, крізь призму справедливості у природному праві, має виступати не лише зрозумілим у сучасному світі прав людини окремим правом, а й як гарантія того, що людина з її правами і свободами буде у центрі уваги діяльності держави та її інститутів, яка (діяльність) буде спрямована на розвиток людини, безперешкодне здійснення людиною її прав, свободи вибору.

Право юридичне має відповідати праву природному, і в такому випадку відбуватиметься їх ефективна функціональна взаємодія і можна буде говорити про існування правового закону, тобто такого, що відображає, передусім, природні права і потреби людей та не протирічить їм [7, с. 50]. Саме природне право привнесло в закон положення, відповідно до якого людина визнається найвищою соціальною цінністю [7, с. 48]. Очевидно, що природно-правова концепція знайшла своє логічне закріплення у ст. 3 Конституції України, де йдеться про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Аксіологічний зміст співвідношення належного і наявного виражає ідею необхідності постійного вдосконалення практично сформованих і реально діючих форм позитивного права [3, с. 80]. Гуманістично орієнтоване конституційне право розумно поєднує два компоненти: аксіологічний (права і свободи людини як найвища цінність) і власне природно-правовий (природжений характер і невід'ємність основних прав і свобод людини) [3, с. 332]. На підставі цього сучасна українська правова система, конституційне право, як провідна галузь цієї системи, з формально-юридичної точки зору визнала існування права на свободу мирних зібрань, справедливо визнавши його за кожним із громадян (а крізь системне розуміння навіть лише ст. 21, 24, 26, 39 Конституції України – усіх людей незалежно від їх громадянства), однак питання правового регулювання здійснення даного права, держава мінімізувала, тим самим гарантувався воістину свободу здійснення даного права. Таким чином, людині залишено свободу для здійснення даного права, що вказує (свідомо чи несвідомо) на розсуд суб'єкта здійснення даного права у можливості користування цим правом.

Антропологічний принцип у філософії права як персоніфікації людиною (суб'єктом права) в абстрактній формі буття права у сфері його існування проявляється в міжсуб'єктних взаємодіях і належить до способу особистісного співбуття [4, с. 5]. Здійснення права на свободу мирних зібрань, як правило, перебуває на стику здійснення даного права багатьох суб'єктів, оскільки результат здійснення цього права – мирне зібрання, зазвичай, характеризується перебуванням на визначеній території у визначений час значної кількості людей – суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань.

Обґрунтування права в межах сучасної вітчизняної правової антропології здійснюється шляхом апеляції до справедливості як форми людського співіснування. Нормативна сила права визнається такою мірою, якою в ньому втілена справедливість, що виражає мінімальні вимоги любові людини до людини як визнання її прав [4, с. 8]. Справедливість же права на свободу мирних зібрань більшою мірою стосується можливості користування кожним гарантованим його завдяки загальнозначеності у нормах

позитивного права правом на свободу мирних зібрань, зміст якого у позитивному праві став наслідком природно-правового сприйняття права на свободу мирних зібрань.

Свободу необхідно мислити як сутнісну ознаку легітимаційної теорії права. Легітимувати право означає обґрунтувати їх справедливістю, її основним (свобода) та опосередкованими (права людини) принципами [5, с. 5]. Формалізація та інституціоналізація права на свободу мирних зібрань у нормах позитивного права має бути обґрунтована засадами розуміння самого права. Визнання існування права на свободу мирних зібрань, на наш погляд, це лише півшляху у здобутті істинної свободи, заснованої на принципах рівності та справедливості, оскільки визнання існування права на свободу мирних зібрань істотно відрізняється із практичною можливістю здійснення права на свободу мирних зібрань. Адже визнання існування права окремими суб'єктами, у тому числі й такими, як держава, не є тим фактором, який «породжує» право. Право на свободу мирних зібрань може існувати в умовах відсутності його у нормах позитивного права, оскільки існування права на свободу обумовлюється природно-правовою основою існування не лише вказаного права, а перш за все існування його носія – людини. Разом із цим легітимація права на свободу мирних зібрань, на наш погляд, має слугувати беззаперечним стимулом до втілення права на свободу мирних зібрань у повсякденних суспільних відносинах будь-яким із членів соціуму.

Врахування механізмів безпосередньої та опосередкованої дії національно-детермінаційних елементів та історичних чинників [6, с. 20] дозволяє створити аксіологічно-правове розуміння права на свободу мирних зібрань, котре характеризуватиметься історичними, соціальними та правовими складовими розвитку суспільства і права.

Висновки. Підсумовуючи все вищевикладене, зазначимо, що право на свободу мирних зібрань володіє надзвичайно високими аксіологічними показниками. Право на свободу мирних зібрань, як складовий елемент права та його ціннісного значення, зазнає впливу природи права, його історичного розвитку, а також атропоцентричного розуміння права. Як результат, аксіологія права є аксіосистемою суспільства, а аксіологія права на свободу мирних зібрань є елементом аксіології права, який володіє всіма тими ціннісними характеристиками, що і право. Поряд із тим право на свободу мирних зібрань, як особливий вид гарантії права у цілому, істотно впливає на аксіосистему права у цілому, перебуваючи на сторожі прав і свобод людини. Питання дослідження ціннісних характеристик права на свободу мирних зібрань потребує глибинного та всебічного дослідження, оскільки залежно від інтерпретації права на свободу мирних зібрань залежить не лише правовий стан окремої людини, а й може визначати подальший розвиток країни, тому подальші дослідження гарантуватимуть створення парадигми сучасної інтерпретації та розуміння права на свободу мирних зібрань, створення дієвих механізмів його здійснення, а також захисту і охорони від свавільних обмежень чи перешкод на шляху здійснення права на свободу мирних зібрань.

Бібліографічні посилання

1. Загальна теорія права: підручник / Козюбра М.І., Погребняк С.П., Цельєв О.В., Матвеева Ю.І.; за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
2. Кобина Ю.Е. Антропологізація духовних цінностей в сучасному світі: дис... канд. філос. наук: 09.00.13. Ставрополь, 2004. 156 с.
3. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства: учебник для юрид. вузов и фак. Москва: Изд. группа НОРМА–ИНФРА • М, 1999. 552 с.
4. Кравченко А.П. Антропологічний принцип у філософії права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12. Харків, 2008. 20 с.
5. Кравченко Ю.Ф. Свобода як принцип демократичної правової держави: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2003. 31 с.
6. Бернюков А.М. Юридична реальність як онтогносеологічна форма існування права (філософсько-методологічний аналіз): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2018. 36 с.
7. Чепульченко Т.О. Принцип верховенства права в системі захисту прав людини в сучасній правовій державі. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 48-53.
8. Гураленко Н.А. Антропологічні основи суддівського пізнання: або що становить буттєвий устрій правосуддя? *Антропосоціокультурна природа права: матеріали наукової конференції* (Чернівці, 25–27 травня 2016 р.). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. С. 18–26.
9. Проблемы общей теории права и государства: учебник для вузов / Н.В. Варламова, В.В. Лазарев, В.В. Лапаева и др.; под общ. ред. В.С. Нерсесянца. Москва: Норма, 2004. 832 с.
10. Кожан В.В. Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 229 с.

11. Глинська Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: дис... докт. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 469 с.
12. Алексеев С.С. Теория права. Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва: БЕК, 1995. 320 с.
13. Бабкін В.Д., Жолковський К.Е. Легізм // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Ю.С. Шемшученко (голова редкол.), Ф.Г. Бурчак, М.П. Зяблюк та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 3: К-М. 2001. С. 466.
14. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ, ВАІТЕ, 2015. 168 с.

Надійшла до редакції 28.01.2019

SUMMARY

Sambor M.A. The axiology of the right to freedom of peaceful assembly in Ukrainian society. The article analyzes the axiological understanding of the right to freedom of peaceful assembly through the understanding of law in its historical context. The point of view is that the value characteristics of the right to freedom of peaceful assembly have axiological features of law as a whole, but the right to freedom of peaceful assembly has a significant impact on the axiological system of law. As a result, the position on the mutual rights of the law as an integral system and the right to freedom of peaceful assembly are defended.

The right to freedom of peaceful assembly has extremely high axiological indicators. The right to freedom of peaceful assembly, as an integral element of law and its value, is influenced by the nature of law, its historical development, as well as antropocentric understanding of law. As a result, the axiology of law is an axiomsystem of society, and the axiology of the right to freedom of peaceful assembly is an element of the axiology of law, which has all of these value characteristics, such as law.

Understanding the axiology of the right to freedom of peaceful assembly is inextricably linked with the established doctrine of the value of law as a whole, since the separate right to freedom of peaceful assembly is an element in a complex system of law, influencing the latter on the content of the right to freedom of peaceful assembly, This is because the right to freedom of peaceful assembly has its own value, which significantly influences the general understanding of the legal axiology.

Keywords: *axiology, law, right to freedom of peaceful assembly.*

УДК 336.77:338.43:528.4:94(740)

Селіхов Д.А. ©

кандидат юридичних наук, доцент
(Криворізький факультет Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ)

DOI:10.31733/20 78-3566-2018-6-46-51

ДЕРЖАВНИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ КРЕДИТ У ХОДІ СТОЛИПІНСЬКОГО ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

З'ясовано причини, зміст та форми правового регулювання процесу кредитування дрібних сільськогосподарських товаровиробників у ході столипінської аграрної реформи.

Основний акцент зроблено на діяльності повітових і губернських землевпорядкувальних комісій як головному інструменті тих заходів по реформуванню аграрних відносин, які були намічені відповідними законодавчими актами 1905–1916 рр.

Ключові слова: *державні кредити, столипінська реформа, землевпорядкувальні комісії, законодавство, правові акти, селянство.*

Постановка проблеми. Кредитування безпосередніх товаровиробників продукції рослинництва і тваринництва – важливий елемент внутрішньої політики будь-якої держави, не виключаючи й України, де аграрний сектор економіки має величезні перспективи свого подальшого розвитку. В ході реформування на принципах приватної власності нашої колгоспно-радгоспної системи індивідуальні селянські господарства (як підсобні, так і фермерські) отримали від держави незначну фінансову підтримку. Дефіцит державного бюджету, який набрав уже хронічного характеру, не дозволяє надавати ту допомогу сільськогосподарським товаровиробникам, на яку вони заслуговують.

© Селіхов Д.А., 2019